

OBSAH PRVNÍHO SVAZKU

Předmluva k prvnímu českému vydání	9
Předmluva k německému vydání	11
Předmluva k zvláštnímu ruskému vydání páté části Otázky sociální	13

Část první

ÚVOD

Kapitola první:

ÚKOL TĚCHTO STUDIÍ. POMŮCKY LITERÁRNÍ

Oddíl A: Rozsah a metoda těchto studií

1. Otázka sociální: socialismus a marxismus	17
2. Vymezení pojmu marxismus. Marx a Engels. Marxisté novější	18
3. Rozsah a metoda těchto studií	19

Oddíl B: Literární pomůcky ke studiu marxismu (teoretického)

4. Spisy Marxovy, Engelsovy, Lassalovy a jiných socialistických teoretiků. Spisovatelé o socialismu nesocialističtí a některé pomůcky literární	20
Socialisté	21
– Spisy Karla Marxe	
– Spisy Friedricha Engelse	
– Spisy Ferdinanda Lassalla	
– Jiní němečtí socialisté	
– Anglická a americká literatura socialistická	
– Francouzští marxisté	
– Italská literatura socialistická	
– Holanďané	
– Slovanští socialisté	
– Vědecké a literární časopisy marxistické	
Anarchistická kritika marxismu	28
Nesocialisté	28
– Sociologie	

Socialismus křesťanský	30
– Evangelický	
– Katolický	
– Pravoslavný	
Publikace národohospodářské a státovědecké	31
– Soustavné spisy národohospodářské	
– Příručky národohospodářské a státovědecké	
Encyklopedie socialismu od autorů socialistických	32
Bibliografie socialismu	32

Část druhá

MATERIALISMUS HISTORICKÝ

Kapitola druhá:

**MARXOVA – ENGELSOVA NOETIKA A METAFYZIKA:
MATERIALISMUS POZITIVISTICKÝ**

Oddíl A: Marxův vývoj vědecký a filosofický

5. Vývoj evropského myšlení po francouzské revoluci. Filosofie se stává politicko-sociální a vědeckou (pozitivistickou). Marx a Engels pod vlivem nové filosofie německé francouzské a anglické	35
6. Marx a Engels přicházejí Feuerbachem od hegelovství k pozitivismu. Marx a Feuerbach	38
7. Marxův vývoj od německé filosofie k socialismu. Marx filosofem podstatně německým. Německá filosofie méně ideologická, než Marx soudí	47
8. Marx a Hegel. Marxův historismus hegelovský stává se Feuerbachovým vlivem materialistickým: materialismus historický	52

Oddíl B: Marxův historismus: Dialektika materialistická

9. Marx přetvořuje Hegelovu dialektiku materialisticky	54
10. Marxismus a darwinismus: Marxova dialektika a moderní evolucionismus	59

Oddíl C: Marxův materialismus pozitivistický

11. Marxův a Engelsův výklad materialismu	62
12. Marxův a Engelsův nekritický objektivismus a vulgární materialismus. Jejich dogmatismus	65
13. Marxův a Engelsův pozitivismus. Pozitivní věda proti metafyzice a ideologii ..	70
14. Pozitivistické učení o antropomorfismu. Mýtus a kritika: Ideologie	72
15. Jak Engels vymezuje filosofii. Logika a dialektika	77
16. Marxova a Engelsova soustava věd. Problém klasifikace a organizace věd, logicky a sociálně	78
17. Engels liší zvláštní obor věd historických. Marxův a Engelsův upřílišený historismus. Realismus proti historismu	79
18. Marx a Engels jako sociologové. Socialismus a sociologie	80

19. Marxistický naturalismus: socialismus a přírodověda. Demokratičnost a revolučnost přírodovědy 83
20. Socialistická popularizace vědy. Dělnictvo a filosofie. Teorie a praxe. Praxe revoluční 85
21. Objektivismus Marxův. Marxismus reakcí proti subjektivistickému idealismu a romantismu. Marx, Feuerbach, Schopenhauer. Socialistická nálada 88
22. Zatímní celkový úsudek o filosofii Marxově: marxismus je eklektický. Nedostatek kritiky a organické syntézy moderních filosofických prvků. Revoluční ateismus 89

Oddíl D: MLADŠÍ MARXISTÉ PROTI MATERIALISMU

23. Proti materialismu jsou Bax, Schmidt, Stern, Bernstein (Plechanov, Mehring). Návrat ke Kantovi? 91

Kapitola třetí:

MATERIALISMUS HISTORICKÝ

Oddíl A: MARXISTICKÉ VÝMĚRY HISTORICKÉHO MATERIALISMU

24. Název „materialismus historický“. Rozličné definice Marxovy 93
25. Definice Engelsovy. Marx a Engels si v různých dobách odporují 100
26. Mladší marxisté: Bax a Kautsky, Konrad Schmidt, Bernstein, Ernst, Cunow, Plechanov (Deville a jiní). Pokus systematického a nematerialistického vymezení historického materialismu 107
27. Marxův materialismus historický je pozitivistický, objektivistický historismus a naturalistický ekonomismus. Všemohoucí „poměry“. Marxův ultrapozitivistický amoralismus. Marx a Engels se kolísají a nakonec uznávají také moralismus 112
28. Předběžná analýza „ekonomických poměrů“: jejich smysl hospodářský a sociální 115
- a) Poměry výrobní (směnné, komunikační). Práce. Třídní boj
- b) „Člověk jest, co jí“. Vliv chudoby a bohatství, fyziologický, mravní, intelektuální
- c) Takzvané živočišné potřeby životní. „Primum vivere, dein philosophari.“ (Schopenhauer a Comte.)
- d) Podmanění přírody. Teorie a praxe
- e) Historický materialismus a darwinismus i evolucionismus. Engels a Morgan
29. Pozdější výklady marxistů omezují otázku na otázku po stupni ekonomického materialismu. Tím se nevyřizuje otázka hlavní: Jsou poměry ekonomické příčinou všeho kulturního života a jsou jen ony reálné? 122

Oddíl B: Materialismus historický úsilím o vědeckou historii: materialismus ekonomický

30. Materialismus historický usiluje o historii přesně vědeckou 123
31. Požadavek vědeckosti historie je oprávněný, ale Marx ho nesplňuje. Podstata historické metody. Historická fakta, ale také výklad jejich smyslu: Historie a její poměr k filosofii a k sociologii. Historie materialistická nemožná. Marxův dějinný materialismus – ideologický 123

32. Marxův historismus. Metodické vady historismu upřílišeného. Historismus jako nekritický empirismus. Co jsou vlastně dějiny? Historismus jako logika fakt. Přítomnost jako obraz minulosti. Historismus jako metodický a etický diletantismus 126
33. Marx ani Engels materialismu historického nikde nedokázali. Ekonomické poměry nejsou k ideologii ve vztahu kauzálním 130
34. Tato kritika se zkouší na některých příkladech ekonomického výkladu historického 133
35. Ekonomický materialismus filosofickým a metodickým primitivismem: mnohost a složitost sociálních příčin vyžaduje přesné srovnávací metody 137
36. Marxova redukce všech sil sociálních a historických na hospodaření, ekonomický materialismus, vede k prohlášení individuálního vědomí za iluzi. Psychologie – vědomí popírá ekonomický materialismus 140
37. Marx neprohloubil svůj iluzionismus ani psychologicky, ani sociologicky. Marx a Hegel. Každý iluzionismus je zároveň deziluzionismem: filosofie hledá smysl světa a života 143
38. Všecky sociálně-historické síly se nakonec redukuje na tři základní duševní kategorie: na rozum, cit, chtění. Otázka primátu duševních činností. Schopenhauer, Comte, Kant a Hegel. Marx materializuje Hegelovi dialektiku a dochází tak k Schopenhauerovu primátu vůle. Která je vlastní duševní a historická hybná síla? Otázka spontánnosti. Do které míry jsme svobodni? 144

Oddíl C: K vývoji materialismu historického

39. Resumé posavadní analýzy materialismu historického. Vědecký socialismus proti ekonomickému materialismu: Ekonomika pozitivně vědecká není následkem hospodářského komunismu, nýbrž jeho předpokladem. Ideologie pozitivistická a „ideologická“? Znova problém antropomorfismu 146
40. Marxovo zdůvodnění historie jako exaktní vědy v souvislosti s vývojem novější sociologie a sociálních věd vůbec 150
41. K vývoji ekonomického materialismu: Marx přijímá obecné mínění vědecké ... 153

Kapitola čtvrtá:

ORGANIZACE TŘÍDNÍ SPOLEČNOSTI: HISTORICKÉ ZÁKONY A TEORIE VÝVOJE.

Oddíl A: Engelsovy „ženoucí síly sil ženoucích“. Třídní boj. Masa a individuum

42. Engelsův výklad dvou (tří) velkých tříd a jejich ekonomického boje: ekonomické zájmy těchto tříd ženoucími silami moderní historie 157
43. Společnost není organizována ve dvou (třech) třídách. 159
44. Neurčitost a neučleněnost pojmů: proletariát a buržoazie 161
45. Také pojem třídního boje a boje vůbec je neurčitý. Společnost není organizována jen bojem 163

46. Psychologie sil historických a zvláště „ženoucích sil ženoucích“. Trojí motivy: psychologické a ekonomické qui pro quo	166
47. Psychologie masy: iluzionismus, individualismus a socialismus: komunismus není jen hospodářský, ale je také duchový (logický a etický), ba přímo biologický. Komunismus a materialistický naturalismus	169
48. Hlavní pravidla pro studium poměru individua k mase. Antropomorfistické pojetí masy a společnosti. Je společnost organismem? Pochybená metoda sociologického organicismu. Otázka oprávněnosti celku -většiny – menšiny – individua. Marxismus nerozřešil problém individualismu a kolektivismu (socialismu, obecného komunismu). Velké masy nejsou posledními ženoucími silami dějin	171
49. Obecné vědomí se vyvíjí historicky: uvědomění dějinné	178
50. Historická skica nejdůležitějších názorů o poměru vědomí individuálního k vědomí kolektivnímu	179

Oddíl B: Historické zákony a teorie vývoje

51. Marx a Engels vidí vědeckost historie ve stanovení zákonů, speciálně zákonů přírodních	184
52. Nejasnosti o tom, co znamená vědecký výklad. Jsou u Marxe obecné zákony vývoje?	185
53. Marxova teorie vývoje podle zákona negace negace. Tento katastrofismus není ve shodě s jeho evolucionismem	188
54. Marx dává větší důraz na vývoj než na pokrok. Pozitivistický impasibilismus. Měřítka pokroku.	190
55. Pokrok zároveň odkrokem	191
56. Nejdůležitější stadia vývojová	192
57. Pokroku přímočarého, hromadného a náhlého není. Je budoucí komunismus stavem stacionárním?	194
58. Jak vysvětluje Marx pokrok vůbec? Výklad pokroku musí být nejen sociologický, nýbrž také metafyzický. Návrh ke Kantovi také metafyzickou revizí materialismu?	196

Oddíl C: Sociální ideál a utopismus. Svoboda vůle a historické zákony

59. Strach marxistů před utopismem? Co je utopismus?	197
60. Názory Marxovy, Engelsovy a jiných marxistů o sociálním programu budoucnosti. Renardova věda o sociálním ideálu	198
61. Sociálně-historické předvídání a prorokování	200
62. Toto předvídání neodstraňuje etiku, vědomí a svědomí. Etika a filosofie dějin	202
63. Marxův a Engelsův skok do říše svobody: svoboda vůle. Sociální teleologie a sociální ideál	205
64. Marxovo a Engelsovo zaměňování determinismu s fatalismem. „Poměry“ a naturalistický objektivismus vůbec	207

Část třetí
PODSTATA A VÝVOJ HOSPODÁŘSKÉ ORGANIZACE SPOLEČNOSTI

Kapitola pátá:
BOJ TRÍD HOSPODÁŘSKÝCH

Oddíl A: Marxův obraz novodobého kapitalismu

65. Úkol této části našich studií: konkrétnější vylíčení hospodářských tříd a jejich boje 213
66. Marxova teorie hodnotní: statky vyvozují svou hodnotu z práce 214
67. Směna. Nadhodnota a kapitál. Práce zbožím. Mzda. Účinky stroje a pokroku technického vůbec. Rezervní armáda: poměrné přelidnění. Soustředění kapitálu. Ekonomický fetišismus 216
68. Vývoj kapitalistického velkoprůmyslu od takzvané původní akumulace 219
69. Trojí hlavní studium vývoje hospodářského. Zákon negace negace žene kapitalismus ke komunismu: expropriace expropriátorů 221
70. Souhrnná formulace těchto názorů Marxových Engelsem 223

Oddíl B: Kritika Marxovy teorie nadhodnotní

71. Marxův Kapitál teorií kapitalistického vykořisťování: Pojem nadhodnoty předmětem naší kritiky 225
72. Hodnota se nedá vyložit jen prací. Důkazem rozpor mezi I. a III. svazkem Kapitálu. Nadpráce či konkurence? Nejdůležitější pokusy vysvětlit rozpor I. a III. svazku 225
73. Do které míry si byl tohoto rozporu vědom Marx sám? 225
74. Sociologické a filosofické chyby marxismu mstí se v učení ekonomickém. Vlastní vědecký charakter Kapitálu: nehotovost a kolísání 230
75. Práce sama hodnoty netvoří. Bez kategorie užitku nedá se pojem hodnoty stanovit. Co tvoří hodnotu práce samé? Práce a pracovní síla 232
76. Materialistický objektivismus Marxovy teorie hodnotní. Marx proti elementu užitku, ježto ukazuje na motivy. Poptávka neslučitelná s ekonomickým materialismem. Psychofyzické posouzení práce 235
77. Poměr etiky a ekonomiky. Egoismus a altruismus v životě hospodářském. Podstata a metoda ekonomiky 237
78. Marx o práci tělesné a duševní: Práce jednoduchá a složená. Ekonomický materialismus nestačí. Hodnota práce se měří časem. Marxova teorie mzdy je s tím v odporu 241
79. Pojem práce „společenské“. Fetišismus práce 245
80. Dělbá práce. Marxův ideál „absolutní disponibility“. Materialismus a primitivismus je neschopen správně pochopit problém dělby a organizace práce 246
81. Dělbá práce základem tvoření tříd. Třídy majetkové a pracovní. Engelsův výklad vývoje tříd není jednotný 250

82. Marxovo učení o koncentraci kapitálu je nesprávné: střední stav nemizí, jak učil Marx. III. svazek Kapitálu zase proti svazku I. Bernstein proti Marxovu katastrofismu, nadhodnotě a třídnímu boji	251
83. Marxovský protiklad kapitalismu a proletariátu. Podstata moderního kapitalismu. Kapitalismus není jedinou příčinou bídy. Celkový stav dělnictva vyvrací Marxovu teorii všeobecné dekadence. Nálada socialistická dekadentní není	254
84. Marxova teorie dekadence vyvrací se daty populacionistiky. Marx proti Malthusovi a Lassalovi. Marx pro Darwina a proto také pro – Malthuse. A opět III. svazek Kapitálu proti svazku I.	259
85. Marx sám rozkládá své dvě hlavní třídy v jednotlivá individua	262
86. Marx o obchodu. Moderní obchodník	263
87. Otázka agrární. Marxovo učení o rentě a jeho teorie hodnotní	266
88. O Marxových dějinách hospodaření	268
89. Souhrnný úsudek o Marxově ekonomice. Význam Marxovy teorie hodnotní: nastává doba práce. Práce jako práce drobná. Demokratická práce proti aristokratickému sportu. Marxův a Engelsův revolucionismus je ještě romanticky aristokratický. Nedostatečnost materialismu	270
Dodatek k § 88: Přehled literatury o dějinách hospodářských	272
– Literatura o Anglii	
– Dějiny národů ostatních	
– Dějiny hospodaření všeobecné	
– Dějiny zemědělství (a feudalismu)	
– Dějiny (ruského) míru a záduhy	
– Dějiny řemesla	
– Dějiny organizace městské	
– Dějiny obchodu	
– Dějiny komunikace	
– Dějiny námořnictví	
– Dějiny chudinství	
– K soudobému stavu hospodářskému	